

Att översätta en kulturkrock

Postkolonial analys och översättning av ett kapitel ur Hanya Yanagiharas roman *The People in the Trees*

Leo Brekell

Institutionen för svenska och flerspråkighet

Tolk- och översättarinstitutet

Examensarbete 15 hp

Översättningsvetenskap

Översättning – Kandidatkurs (30 hp)

Kandidatprogram i språk och översättning (180 hp)

Vårterminen 2016

Handledare: Ulf Norberg

Språkgranskare: Louise Ratford

Examinator: Mats Larsson

English title: Translating a Culture Clash – Postcolonial Analysis and Translation of a Chapter in Hanya Yanagihara's Novel *The People in the Trees*

Stockholms
universitet

Att översätta en kulturkrock

Postkolonial analys och översättning av ett kapitel ur Hanya Yanagiharas roman *The People in the Trees*

Leo Brekell

Sammanfattning

I denna kandidatuppsats har ett utdrag ur Hanya Yanagiharas roman *The People in the Trees* analyserats och översatts från engelska till svenska utifrån ett såväl postkolonialt som sociolingvistiskt perspektiv. Översättningen är huvudsakligen interventionistisk och experimentell till sin natur, och är utförd i enlighet med Lawrence Venutis främmandegörande strategi samt med utgångspunkt från Tejaswini Niranjanas poststrukturalistiska syn på översättning i en postkolonial kontext. Översättningen har även kommenterats utförligt med särskilt fokus på hur olika slags asymmetriska maktrelationer kommer till uttryck rent språkligt, och i detta avseende har bl.a. Norman Faircloughs version av kritisk diskursanalys varit behjälplig. Kandidatuppsatsen avslutas med en ansats till syntes i vilken några av de slutsatser som kan dras av innehållet i föreliggande arbete redogörs för kortfattat.

Abstract

This thesis contains both an analysis and a translation into Swedish of an excerpt from Hanya Yanagihara's novel *The People in the Trees*. Both analysis and translation have been conducted using a postcolonial and sociolinguistic theoretical framework. The translation is of a predominantly interventionistic and experimental nature, and has been done with Lawrence Venuti's foreignizing method in mind, as well as with Tejaswini Niranjana's poststructuralist view of postcolonial translation. The translation has also been extensively commented upon with an emphasis on how different kinds of asymmetrical power relations are manifested in terms of language use. To this end, Norman Fairclough's version of critical discourse analysis has been especially helpful. The thesis concludes with a brief summarizing chapter in which certain conclusions are drawn from the present study.

Nyckelord: Yanagihara, Hanya, översättning, postkolonial, främmandegörande, Niranjana, Tejaswini, Fairclough, Norman, americentrism, makt, ideologi

Keywords: Yanagihara, Hanya, translation, postcolonial, foreignization, Niranjana, Tejaswini, Fairclough, Norman, Americentrism, power, ideology

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Disposition	2
2. Teoretisk bakgrund	2
2.1 Postkolonialism.....	2
2.2 Kritisk diskursanalys.....	3
3. Presentation av källtexten	4
3.1 Hanya Yanagihara	4
3.2 Romanen <i>The People in the Trees</i>	4
3.2.1 Del IV, kapitel II	5
4. Analys av källtexten	5
4.1 Berättaren	5
4.2 Asymmetriska relationer	7
4.2.1 Americentrism	7
4.2.2 Interpersonella relationer	8
4.3 Fotnoter.....	9
5. Översättningens förutsättningar	10
5.1 Tänkt målgrupp	10
5.2 Översättningsstrategi	11
5.2.1 Främmandegörande	11
5.2.2 Postkolonial översättning	12
5.3 Översättningens syfte.....	13
6. Översättningskommentar	14
6.1 Problem vid översättningen	14
6.1.1 Textuell struktur	14
6.1.2 Ordagrann översättning	17
6.1.3 Värderande uttryck	19
6.1.4 Denotation och konnotation.....	22
7. Sammanfattning	24
7.1 Slutsats	25
7.2 Översättarens slutord	26
Referenslitteratur	27
Bilaga 1: Källtext (<i>The People in the Trees</i>)	
Bilaga 2: Måltext (<i>Ett folk bland träden</i>)	

1. Inledning

Denna kandidatuppsats innehåller både en analys och en översättning till svenska av en engelskspråkig skönlitterär text, en beskrivning av den översättningsstrategi som har tillämpats under arbetet med översättningen samt en utförlig kommentar till densamma. Den valda översättningsstrategin har föranlett en översättning som är av både interventionistisk och experimentell karaktär. Detta har i hög grad att göra med författarens ambition att tillföra något nytt och okonventionellt till det postkoloniala fältet inom översättningsvetenskapen, och uppsatsen riktar sig i första hand till andra översättarstudenter med intresse för postkoloniala frågeställningar, olika slags maktförhållanden och normkritik i största allmänhet. Även litteraturvetare skulle kunna tänkas ha viss glädje av de resonemang som förs i detta arbete emedan många av de frågor och problem som rör översättningen är av litteraturvetenskaplig natur.

Källtexten utgörs av ett tolv sidor långt utdrag ur den amerikanska författaren Hanya Yanagiharas roman *The People in the Trees*, utgiven 2013, vilken skildrar ett möte mellan västvärlden och ett örike i Stilla havet. Just detta motiv har avhandlats flertalet gånger i litteraturhistorien, inte minst under den period då det brittiska imperiet var som mest inflytelserikt. Engelskspråkiga författare som Robert Louis Stevenson, Katherine Mansfield och Daniel Defoe har alla skrivit om kulturer i Stilla havet utifrån ”den vite mannens” perspektiv, och Yanagihara ansluter här till denna tradition. Hennes roman uppvisar också en del likheter med tidigare författares verk vad beträffar skildrandet av det ojämlika maktförhållandet mellan västerlänningar och öbor. Det som dock skiljer Yanagihara åt från hennes föregångare är att hennes skildring av koloniala synsätt både är skriven i samt läses i en postkolonial tidsålder, vilket medför att hennes förtäckta anti-koloniala kritik inte går att ta miste på.

Den västerländske författare som kanske allra mest förknippas med berättelser om Stilla havet torde vara skotten Robert Louis Stevenson, verksam under andra hälften av 1800-talet. Hans ambition att skapa s.k. ”realistiska” skildringar av kulturerna i Stilla havet ledde till två kortromaner¹ som båda belyser det faktum att berättelser och fiktion kan användas som en form av maktmedel, och konsekvenserna därav (Hayes, 2009: 179). Stevensons båda verk synliggör de själviska motiv som ligger bakom de västerländska förehavandena, men skildrar samtidigt de vita kolonistörerna som fullt kapabla att dominera invånarna på de olika öarna i Stilla havet (2009: 171). Mer än hundra år senare ger Yanagiharas berättarjag uttryck åt precis samma maktförhållanden i sitt eget narrativ, och det är framförallt denna aspekt, nämligen hur asymmetriska relationer manifesteras i språket, som denna uppsats söker analysera.

¹ *The Beach of Falesá* (1893) och *The Ebb-Tide* (1894).

1.1 Disposition

Uppsatsen är strukturerad på följande sätt: efter inledningen i kapitel 1 följer i kapitel 2 en överskådlig genomgång av de teoretiska begrepp som ligger till grund för såväl källtextanalys som översättning och översättningskommentar. Kapitel 3 består av en presentation av både författare och roman inklusive det utdrag som utgör själva källtexten, och sedan följer i kapitel 4 en analys av källtexten utifrån ett postkolonialt och sociolingvistiskt perspektiv. I kapitel 5 beskrivs förutsättningarna för översättningen, d.v.s. den presumtiva läsekretsen, den specifika översättningsstrategin samt översättningens övergripande syfte. Kapitel 6 utgörs av en kommentar till översättningen med utgångspunkt från det teoretiska ramverket och den valda översättningsstrategin, och slutligen följer i kapitel 7 en sammanfattning av uppsatsen inklusive slutsats och slutord. Källtext och måltext återfinns i två bilagor i slutet av uppsatsen.

2. Teoretisk bakgrund

I detta kapitel presenteras de teoretiska begrepp som tjänar som utgångspunkt för både källtextanalys, översättning och översättningskommentar. Det rör sig dels om postkolonialism utifrån ett översättningsvetenskapligt perspektiv, dels om kritisk diskursanalys.

2.1 Postkolonialism

Begreppet postkolonialism bör inte användas som benämning på en helt ny idéströmning, i bemärkelsen ”efter kolonialismen”, i och med att koloniala strukturer fortfarande existerar runt om i världen (McLeod, 2010: 39). Istället är det lämpligare att betrakta postkolonialism som ett historiskt förankrat och omdanande ställningstagande eller synsätt (ibid.).

I skärningspunkten mellan postkolonialism och översättningsvetenskap framträder frågor som handlar om ojämlika maktförhållanden (Munday, 2012: 203). Översättande är enligt Niranjana (1992: 2) i sig själv en verksamhet som formar, och formas inom, de asymmetriska relationer som förekommer i ett kolonialt sammanhang. Niranjana (i Munday, 2012: 204) hävdar att översättningsvetenskapen till stor del utgår från ett västerländskt perspektiv och identifierar tre konsekvenser som denna etnocentrism leder till:

1. Översättningsvetenskapen har fram tills nyligen inte tagit i betraktande att det finns en obalans i maktförhållandet mellan olika språk.
2. Översättningsteorin grundar sig på västerländska språk- och litteraturvetenskapliga begrepp som till sin natur är bristfälliga. De bygger på en förenklad och naiv syn på hur språk används för att skildra världen.

3. Synen på översättande som ett humanistiskt åtagande måste ifrågasättas emedan översättande i ett kolonialt sammanhang skapar konceptuella bilder av kolonial dominans inom den västerländska filosofins diskurs.

Att som översättare anlägga ett postkolonialt perspektiv innebär således att man är medveten om det koloniala sammanhang som själva översättningen både är en del av och som den i viss mån hjälper till att skapa. I slutändan handlar det i mångt och mycket om att dekonstruera den västerländska hegemonin och åskådliggöra sätten på vilka ojämlika maktförhållanden kommer till uttryck, oavsett om man talar om översättande som process eller produkt, eller utgår från dess funktion i en samhällelig kontext.

2.2 Kritisk diskursanalys

Enligt Fairclough (2015: 6) innefattar kritisk diskursanalys (eng. critical discourse analysis²) både ett kritiskt granskande av en given diskurs samt ett försök att förklara hur denna diskurs både skapas inom och bidrar till rådande sociala strukturer. Det huvudsakliga syftet med CDA är att förändra samhällen till det bättre, och för att kunna åstadkomma detta krävs en förståelse för den roll som diskurs i största allmänhet spelar i vår vardag (ibid.). CDA är alltså inte enbart en kritik av en given diskurs, utan snarare en kritik av den sociala verkligheten; fokus ligger på att förklara samspelet mellan en diskurs och andra sociala företeelser som t.ex. maktförhållanden, ideologier och samhällsinstitutioner (2015: 6–7).

Fairclough (2013: 10–11) föreslår att en analys av en diskurs (i detta fall en skönlitterär text samt innehållet i densamma) bör räknas som CDA om följande tre kriterier uppfylls:

1. Den är inte enbart en diskursanalys, utan omfattar även en analys av förhållandet mellan den aktuella diskursen och andra element inom den samhälleliga utvecklingen.
2. Den inkluderar någon form av systematisk analys av text.
3. Den är inte enbart deskriptiv, utan även normativ. Den lyfter fram samhälleliga fel och föreslår sätt att ytterst rätta till eller åtminstone mildra dessa.

Under arbetet med denna uppsats har dessa tre punkter varit vägledande. Både källtextanalysen och översättningskommentaren har utförts utifrån Faircloughs tre kriterier, och då särskilt med fokus på den första punkten i och med inkluderandet av det postkoloniala synsättet.

Forskningsfältet CDA är i strikt mening inte en del av sociolingvistik, men för denna uppsats syften används ändå den senare termen som ett slags paraplybegrepp för alla de företeelser som har med sambandet mellan språk och maktförhållanden att göra.

² Hädanefter förkortat CDA.

3. Presentation av källtexten

Nedan följer en kortfattad beskrivning av både författaren Hanya Yanagihara, hennes roman *The People in the Trees* samt det utdrag ur boken som står som förlaga till översättningen.

3.1 Hanya Yanagihara

Författaren av källtexten är Hanya Yanagihara, född 1975 i Los Angeles, Kalifornien. Hon bor för tillfället på Manhattan i New York och är verksam både som författare, reseskribent och redaktör. *The People in the Trees* är hennes debutroman från 2013, och hon har sedan dess publicerat ytterligare en roman, *A Little Life*, som gavs ut 2015 och blev nominerad till det prestigefyllda Man Booker Prize for Fiction. En gemensam nämnare för verken är skildringen av sexuella övergrepp mot barn; i *The People in the Trees* är det berättarjaget som är förövare och i *A Little Life* är det omvänt offret som är huvudperson. Yanagihara är uppenbarligen intresserad av att försöka begripa människans allra mörkaste sidor och räds inte att genom sitt skrivande belysa både kontroversiella och tabubelagda ämnen.

Yanagiharas släkt kommer från Hawaii och hon ville till en början skriva om just dessa öar, men lät bli eftersom hon inte ville göra sig skyldig till en alltför bokstavlig tirad riktad mot kolonisation som företeelse (Nazaryan, 2015). Lösningen för Yanagihara blev att istället uppfinna ett fiktivt örike i Stilla havet, och på det viset skapa förutsättningar för sig själv att kunna uttrycka sin kritik mot den västerländska kulturimperialismen.

3.2 Romanen *The People in the Trees*

Yanagiharas roman är både till formen och innehållet en berättelse om makt och dess missbruk (Kitamura, 2014). Den är skriven i form av en memoar i vilken berättarjaget, amerikanen Norton Perina, ser tillbaka på sitt liv från en fängelsecell. Han redogör för sin forskningsresa till öriket U'ivu i Stilla havet i början av 1950-talet, de moraliskt klandervärda experiment han utförde på invånarna och vilka konsekvenser hans vetenskapliga upptäckter fick för hans liv. Den utlämnande texten har sedan redigerats egenmäktigt samt kommenterats med utförliga fotnoter skrivna av en lojal vän och kollega till Perina.

Berättelsen är till viss del inspirerad av Nobelpristagaren Carleton Gajduseks liv. Gajdusek var en amerikansk forskare som reste till Nya Guinea på 1950-talet för att studera den smittsamma hjärnsjukdomen kuru, en motsvarighet till Creutzfeldt-Jakobs sjukdom. Han adopterade 56 barn från ön och blev med tiden dömd för sexuella övergrepp på ett av dessa.

Yanagihara gör i sin bok flera intertextuella kopplingar till andra verk, och anspelar i hög grad på den bibliska historien om Edens lustgård, om tillvaron i paradiset och om hur människan faller för frestelser och förlorar sin oskuldsfullhet (Kitamura, 2014). Romanen handlar till stor del om en expedition till ön Ivu'ivu i det fiktiva öriket U'ivu i Stilla havet. Tre amerikanska

forskare, inklusive läkaren Perina, möter där ett för forskarvärlden dittills helt okänt folk djupt inne i djungeln och upptäcker relativt snart att invånarna bär på en hemlighet. Det visar sig att de, genom att äta köttet från en sällsynt sköldpadda, tycks kunna bli flera hundra år gamla. Deras kroppar upphör att åldras, men i gengäld drabbas de av en demensliknande sjukdom. Perina tar med sig några av dessa öbor hem till sitt laboratorium i USA och utför där experiment på både dem och vanliga försöksdjur i form av möss. Han tilldelas sedermera Nobelpriset i medicin, och under åren som följer gör han flera resor tillbaka till ön för att studera befolkningen. Han börjar adoptera barn från U'ivu och står till slut som förmyndare för 43 stycken, varav flera blir utsatta för hans sexuella övergrepp. I takt med att Perinas berömmelse växer får andra forskare och även läkemedelsföretag upp ögonen för örikets inneboende potential och börjar så exploatera U'ivu till fullo.

3.2.1 Del IV, kapitel II

Det utdrag ur boken som har översatts i detta examensarbete skildrar de tre forskarnas första tid tillsammans med folket på ön. Perina och hans två kollegor, Esme och Tallent, har mer eller mindre tillfångatagit fyra kringvandrande öbor, som de kallar *the dreamers* emedan de ger ett apatiskt och frånvarande intryck. Så småningom upptäcker forskarna en by mitt inne i djungeln, men invånarna där vill inte kännas vid de fyra tillfångatagna. Perina och hans sällskap bestämmer sig således för att hålla dem under uppsikt i sitt läger i utkanten av byn. Medan Esme och Tallent utför intervjuer med dem och studerar övriga invånare på behörigt avstånd, utforskar Perina byn på ett lite mer oförsynt sätt. Han iakttar barnen i byn och blir bl.a. vittne till hur en liten flicka håller på att kvävas, men väljer att inte ingripa. Han ser på när jägarna återvänder med sina byten och när de med våldsam kraft slår ihjäl en sengångare. I slutet av kapitlet bevittnar han även en initiationsrit under vilken flera vuxna män, däribland hövdingen, förgriper sig sexuellt på en ung pojke.

4. Analys av källtexten

I detta kapitel analyseras källtexten, d.v.s. det utdrag ur romanen som presenterades i avsnitt 3.2.1 ovan, utifrån ett postkolonialt och sociolingvistiskt perspektiv. Fokus ligger på hur romanens berättarjag väljer att framställa sig själv, hur dennes språkbruk avslöjar skeva maktförhållanden och asymmetriska relationer, samt vilken effekt det narrativa greppet med fotnoter (med annan berättarröst) som Yanagihara använder sig av får för texten som helhet. Hänvisningar till källtexten görs enligt formatet: (KT [sidnummer]:[radnummer]).

4.1 Berättaren

Berättarjaget Norton Perina har blivit dömd för sexuella övergrepp på några av sina barn och blir i fängelset uppmanad av sin vän och kollega Ronald Kubodera att nedteckna sin livshistoria för honom. Sett utifrån ett maktperspektiv råder det därför ett ”solidariskt”

(Hellspong och Ledin, 1997: 263) förhållningssätt till den tänkta mottagaren och denna jämlika relation uttrycks i hög grad av en vardaglig stil. Perina använder visserligen ord som "parsimoniousness" (KT 9:15) och "ululating" (KT 6:24) men texten som helhet präglas i övrigt av ett vardagligt språkbruk; han använder ordet "shit" (KT 2:21) istället för t.ex. "excrement" eller "feces", och beskriver inte sällan företeelser med adjektiv som "bricky", "batty" (KT 2:27), "stubby" (KT 4:19) och "kittenish" (KT 6:3). Intressant ur ett maktperspektiv är också avvägningen mellan relation och dialog; i och med att texten är skriven i form av en memoar är bristen på dialog måhända naturlig, men den gör samtidigt att läsaren i högre utsträckning blir "påmind om författaren [...] och hans dirigentskap" (Hallberg, 2014: 57).

Något som utmärker berättaren rent karaktärsmissigt är hans drag av förhävelse och självrådighet. Han menar att de tre forskarnas upptäckt av byn och dess invånare skulle komma att bli "eclipsed, far eclipsed" (KT 1:8) av hans egen upptäckt, nämligen den att invånarnas onaturliga livslängd beror på förtärandet av en sällsynt sköldpadda. Medan hans kollegor Esme och Tallent iakttar byn på behörigt avstånd, medvetna om att deras närvaro kan ha en negativ inverkan på invånarnas vardag, känner Perina att han är "bound by no such ethics, real or otherwise" och att han är "happy to step over the [village] boundary" (KT 2:23).

Perinas brist på empati och hans tolerans mot våld framgår också tydligt i texten. När jägarna på ett brutalt sätt slår ihjäl en sengångare tycker han visserligen att det görs med "unnecessary avidity and force" (KT 5:33) men givet de djurförsök han själv har utfört tidigare i berättelsen och de våldsdåd han senare begår ter sig detta uttalande som ett skenheligt försök att framstå som moraliskt högtstående. Lite tidigare har han bevittnat hur en liten flicka håller på att kvävas; i saklig ton skildras hur han "watched, fascinated, as her breaths grew shorter and wheezier" (KT 4:18) men tanken att ingripa tycks inte alls föresväva honom. När han senare reflekterar över de sexuella övergrepp som han blir vittne till under initiationsriten anser han att hövdingen "did not seem needlessly aggressive" (KT 8:15) och att "his sodomizing [...] while thorough, did not appear to be in any way vicious" (KT 8:16–17). Perina hävdar dessutom uttryckligen att det inte är fråga om "mistreatment" (KT 10:11) och att pojken "wasn't being raped" (KT 10:15).

När det kommer till Perinas syn på barn finns det märkbara spår av något patologiskt i hans natur. Han klagar framt att han "liked to watch the children most" (KT 2:25). I hans ögon är de "unexpectedly, more handsome" (KT 2:26) än andra barn och han anser att "they wore their nakedness well" (KT 2:29). I samband med initiationsriten ställer han de retoriska frågorna "who better to teach a boy than another man?" (KT 10:23–24) och "what better way to help a boy relieve some of his preadolescent aggression and anxiety [...]?" (KT 10:24–25). Enligt Perina är det inte hans sak att "pass judgement on the ritual" (KT 12:1) och han hävdar dessutom att "all ethics or morals are culturally relative" (KT 12:7). Han intalar sig själv att "children might enjoy sexual relations" och att "in the village it seemed wholly natural, as indeed it was" (KT 9:26–27).

4.2 Asymmetriska relationer

I detta avsnitt analyseras de olika sätt på vilka ojämlika maktförhållanden kommer till uttryck i källtexten. Det handlar dels om den geopolitiska centrism som manifesteras i Perinas framställning, dels om hur de olika karaktärerna interagerar med varandra på ett personligt plan. Dessa asymmetriska relationer har på ett väsentligt sätt föranlett valet av den översättningsstrategi som diskuteras i kapitel 5, och utgör även det huvudsakliga temat i översättningskommentaren i kapitel 6.

4.2.1 Americentrism

Alla centrismer innefattar en världsbild som bygger på illusioner om subjektets egen självtillräcklighet (Peet, 2005: 942). Geopolitiska centrismer betraktar utöver detta världen utifrån kollektiva föreställningar om det centrala ”Vi” och det perifera ”De”. I en dylik föreställningsvärld kan det i värsta fall vara svårt att skilja okunnighet från hat, och makt från rädsla (ibid.). Detta leder oundvikligen till missförstånd eller felslut som inte sällan får ödesdigra konsekvenser. USA är i egenskap av enda kvarvarande supermakt det land i västvärlden som bäst exemplifierar vad ett utpräglat centriskt geopolitiskt perspektiv kan ha för effekt på subjektets syn på sin omvärld. Den americentrism som USA personifierar är ytterst militärisk och polemisk till sin natur, men en geopolitisk centrism kan vara aggressiv och förödande även utan vapen i traditionell mening. Enligt Peet (2005: 938) är americentrismen, genom sin totala brist på kritisk självinsikt, i kombination med en närmast gränslös tillgång till avancerad teknologi, därför den allra farligaste av geopolitiska centrismer som någonsin framträtt i världshistorien.

De tre amerikanska forskarna i Yanagiharas berättelse kan förvisso inte sägas representera americentrismens militäriska natur, men de ger icke desto mindre uttryck åt americentrismens föreställningsvärld. Perina och hans två kollegor, Esme och Tallent, talar först och främst om en ”discovery” (KT 1:7) av ett ”lost people” (KT 1:13–14). De är samtidigt anställda vid prestigefyllda amerikanska universitet och det är dessa samhällseliga institutioners ekonomiska och teknologiska resurser som har givit dem förutsättningar att kunna betrakta invånarna på ön som forskningsobjekt. Det står klart att Perina i någon mån trots allt är medveten om att s.k. ”’lost’ tribes are actually lost only to the white man” (KT 1:23), men det hindrar honom ändå inte från att betrakta mötet med öborna som en ”sensational” (KT 1:9) upptäckt. Perina gör vidare åtskillnad på de ”civilized visitors” (KT 2:9) som så småningom kommer till ön och de ”remote and backward civilizations” (KT 5:5) som folket på Ivu’ivu representerar. Han raljerar dessutom utifrån ett tydligt americentriskt perspektiv när han menar att dessa ”primitive societies” (KT 3:6) klär sig i attiraljer från en ”inner-jungle department store that cater[s] exclusively to primitive peoples” (KT 5:7–8).

Perina gör vid upprepade tillfällen jämförelser mellan samhället på ön och det västerländska, och i synnerhet amerikanska, samhälle han själv kommer ifrån. Han iakttar barnen och noterar att de är ”smaller than the children [...] in America” (KT 2:25–26). Han nöjer sig inte med att bara konstatera att ett barn har fyllt ”maku o’ana, or eight o’anas” (KT 7:21) utan känner sig även nödgad att tillägga att barnet därmed är ”around ten by the Western calendar” (KT 7:22).

När Perina sedan talar om hur han ständigt slås av den ”smallness of [...] society” (KT 6:12) som kännetecknar samhället på Ivu’ivu står det klart att han hela tiden bedömer öfolkets samhälle utifrån en västerländsk måttstock. Han kallar samhället för ett ”microsociety” (KT 1:14) och gör sig även skyldig till en form av rasbiologiskt eller essentialistiskt yttrande när han påstår att invånarnas ”sexual promiscuity” (KT 9:16–17) är ett resultat av att de har blivit ”naturally endowed with certain characteristics” (KT 9:11).

4.2.2 Interpersonella relationer

I källtexten förekommer det flera olika slags relationer karaktärerna emellan som alla har med ojämlika maktförhållanden att göra. Det handlar för det första om förhållandet mellan invånarna på ön Ivu’ivu och de amerikanska forskarna, för det andra om det mellan kvinnor och män, och för det tredje om relationen mellan vuxna och barn.

Perina beskriver i början av källtexten hur han, Esme och Tallent blir ”invited” (KT 1:5) av hövdingen för att utforska byn. Han nämner också det jämnmod med vilket invånarna ”accepted” (KT 2:5) deras närvaro. Båda dessa exempel ger sken av att det är hövdingen och invånarna som har kontroll över situationen och därigenom innehar en maktposition gentemot besökarna, men det övertaget sträcker sig bara till företeelser som har med artighet och lokala sedvänjor att göra. Fairclough (2015: 73) menar att makt aldrig kan innehållas otvetydigt av en person eller grupp eftersom makt både tillskansas, utövas och förloras i sociala kraftmätningar. I ett större perspektiv är det de facto besökarna som dominerar folket i byn. De tre amerikanerna betraktar nämligen invånarna utifrån en vetenskaplig kontext och ser dem således som studieobjekt. När forskarna bjuds in av hövdingen är det för att ”explore the village and the villagers” (KT 1:6), något som antyder att besökarna har överhanden. Bilden av invånarna som studieobjekt framträder bl.a. genom att verbet ”watch” (KT 2:25), som både konnoterar distansering och olika former av övervakning, används flitigt av Perina när han talar om sitt och sina kollegors interagerande med lokalbefolkningen. Han nämner även de farhågor Esme och Tallent har om att de riskerar att ”contaminate” (KT 2:16) invånarnas vardagsrytmer genom sin närvaro.

När källtexten analyseras utifrån ett genusperspektiv är det svårt att undgå att se de patriarkala drag som framträder i såväl form som innehåll. Inte minst tilltalar Perina sina kollegor på olika sätt, trots att han träffar dem båda för allra första gången i samband med resan till ön. När han hänvisar till den enda kvinnliga deltagaren i expeditionen använder han förnamnet Esme, medan han tvärtom använder efternamnet Tallent när han refererar till sin manliga kollega. Detta är ett tydligt exempel på förminskande av den kvinnliga karaktären då hon inte tillskrivs samma auktoritet som hennes manliga motsvarighet. Perina är också noga med att bruka prepositioner och adverb som ”unlike” (KT 4:4), ”predictably” (KT 9:20), ”unfortunately” (KT 10:4), ”not surprisingly” (KT 10:5) och ”of course” (KT 10:30) och även svordomar som ”goddammit” (KT 10:15) för att på ett arrogant och föraktfullt sätt förminska Esme de gånger hon uttalar sig om något. Perina beskriver vidare Esme på ett nedlåtande sätt när han tolkar hennes reaktion efter att ha bevittnat initiationsriten som vore hon en ”teenager in a fury” (KT 11:3). Han spekulerar dessutom i efterhand, i en något överlägsen ton,

huruvida hennes reaktion "had not been born primarily from jealousy" (KT 11:29) över att inte ha varit den som först blev vittne till initiationsriten.

Tittar man närmare på det samhälle som forskarna möter, kan man även här se tydliga patriarkala strukturer. Perina beskriver hur kvinnorna "spent their days sorting [...] Whenever, I saw them, they were engaged in busy organizational work" (KT 3:31–32). Samtidigt konstaterar han lakoniskt att "the men hunted daily" (KT 4:26). Barnpassningen sker visserligen kollektivt, men även om det inte sägs uttryckligen kan man ana att den dagliga uppsikten över barnen faller på kvinnornas lott emedan männen allt som oftast är upptagna med jakten. Det är för övrigt bara pojkarna som tilldelas spjut, och det är endast de som anses vara i behov av hövdingens och de andra vuxnas "sexual instruction" (KT 10:26) eftersom flickorna bedöms vara "less sexually charged" (KT 10:25–26).

Slutligen kan man göra vissa iakttaganden rörande den asymmetriska relationen mellan vuxna och barn som flera gånger kommer till uttryck i Perinas narrativ. Det genomgående motivet är att barnen innehar en underlägsen position gentemot de vuxna. Till att börja med konstaterar Perina att barnen här, i motsats till andra "primitiva" samhällen, "were not made to do any work [...] instead they seemed to spend their days simply playing" (KT 3:8). Han tycker att det är underligt att barnen "comple[s] without challenge" (KT 3:16) när de blir tillsagda att hålla sig borta från *the dreamers* eftersom en sådan eftergivenhet inte stämmer överens med hans senare erfarenheter av barn. Det ojämlika förhållandet mellan vuxna och barn skildras på ett mer konkret, och i någon mån mer symboliskt, sätt i anslutning till initiationsriten *a'ina'ina*: "The chief placed his hands on the boy's shoulder [...] and the boy bent his head" (KT 7:23–24). Perina beskriver hur hövdingen först ställer sig över pojken "so that he was straddling him" (KT 8:4) och hur han sedan sänker sig ned "on top of the boy entirely" (KT 8:6) så att "the chief's body blanketed him" (KT 8:7). Ritualen är, enligt Perina, "bestowed upon" (KT 10:22) pojkarna när de når en viss ålder, och är alltså en lektion i "the ways of lovemaking" (KT 10:23) som av pojkarna ska ses som en ynnest.

4.3 Fotnoter

Användningen av fotnoter i en skönlitterär kontext skiljer sig från det retoriska grepp som fotnoter utgör inom facklitteratur och akademiskt skrivande. Inom skönlitteraturen används denna väl etablerade praxis på ett mycket friare och högst okonventionellt sätt (Benstock, 1983: 205). Fotnoter i sakprosa hänvisar i regel till en extratextuell verklighet i form av andra verk eller personer, men i en skönlitterär text kan fotnoter endast tjäna till att bredda den fiktionens värld som texten i sig försöker skapa. Oavsett deras syfte påminner fotnoter alltid läsaren om den auktoritet på vilken texten vilar, men för en skönlitterär text är auktoriteten begränsad till den givna texten (1983: 206). Det ligger därmed i sakens natur att de skönlitterära fotnoterna genom sin blotta närvaro parodierar facklitterära konventioner och leker med invanda föreställningar om texters inneboende auktoritet (1983: 219–220).

Fotnoternas berättarjag, Perinas trofaste vän och kollega Ronald Kubodera, bidrar genom sina utvecklingar till att förstärka Perinas trovärdighet och auktoritet inom ramen för den fiktiva

berättelsen. Fotnoterna ger brödtexten en akademisk bärighet i och med att de skapar en illusion av att det fiktiva universumet är större än vad det i själva verket är. Så hänvisar Kubodera bl.a. flera gånger till påhittade facklitterära böcker och artiklar som t.ex. Esmes ”*Life Among the Deathless: A Study of Ivu’ivu* (New York: Harper & Row, 1977)” (KT 11:13) och Tallents ”’The Island Without Water: Ivu’ivuan Mythology and Isolationism,’ *Journal of Micronesian Ethnology* (Summer 1958, vol. 30, 115–32)” (KT 5:19–20). Fotnoterna framhäver även det samspel mellan författare och berättarjag, samt läsare och text, som ständigt pågår i ett fiktivt verk, och narrativet får härigenom ett självreflekterande drag som har inverkan på den auktoritet som läsaren tillmäter texten (Benstock, 1983: 205). I motsats till Perinas berättelse vänder sig Kubodera direkt till läsaren och blir dennes förtrogne på ett mer påtagligt sätt än vad som är fallet i läsarens relation till Perina, men fotnoterna lyckas samtidigt åstadkomma en länk mellan brödtextens berättarjag och läsaren som annars inte hade funnits.

Det är uppenbart att Yanagihara också använder fotnoterna som ett sätt att förstärka de asymmetriska relationer som framträder i texten. Kubodera ger liksom Perina uttryck åt ett americentriskt synsätt då han jämför den kollektiva barnuppfostran som praktiseras på Ivu’ivu med ”a more traditional Western approach” (KT 3:21). Han talar även nedlåtande om invånarna på ön när han refererar till den man som misstar havet för en himmel utan moln som ”the poor man” (KT 5:18). När det kommer till Perinas kollegor intar Kubodera en liknande hållning som sin vän; han lyfter särskilt fram ett av Tallents akademiska verk som ”one of the canonical titles of moderna antropology” (KT 7:6–7) samtidigt som han med föraktfull ton anser att Esmes bok är en ”fairly sentimental memoir” (KT 11:13–14). Kubodera speglar till och med Perinas förvridna syn på barn då han uttrycker en förhoppning om att framtida forskare kommer vara mer klarsynta beträffande den ivu’ivuanska kulturens inställning till ”children and sexuality” (KT 12:22–23).

5. Översättningens förutsättningar

Detta kapitel inleds med en kort beskrivning av översättningens avsedda publik. Sedan följer en genomgång av den specifika översättningsstrategi som har legat till grund för det praktiska arbetet. Översättningsstrategin består av två delar; det handlar dels om ett strikt främmandegörande av måltexten, dels om ett mer experimentellt postkolonialt förhållningssätt. I slutet av kapitlet presenteras även det övergripande syftet med översättningen.

5.1 Tänkt målgrupp

Då föreliggande översättning närmast är att betrakta som ett översättningsvetenskapligt experiment, snarare än en översättning vilken är tänkt att vara konform med målkulturens normer, är den presumtiva målgruppen inte en allmän läsekrets. Meningen med

översättningen är inte att den ska publiceras hos ett skönlitterärt bokförlag eller liknande, utan den vänder sig istället till en mer akademiskt inriktad publik. Det skulle eventuellt kunna röra sig om personer verksamma inom översättningsvetenskap, översättare med intresse för de teoretiska aspekterna av sitt hantverk, samt litteraturvetare.

5.2 Översättningsstrategi

Den huvudsakliga utgångspunkten för arbetet med översättningen har varit att, ur en rent översättningsetisk synvinkel, skapa en enligt rådande normer högst tvivelaktig måltext. För detta ändamål har det varit nödvändigt att inta en motsatt hållning jämfört med Pym (2012: 166) som förkastar en etik baserad på subjektiv hermeneutik där översättaren tolkar texten precis som hen vill. Det har dessutom varit omöjligt att inte ta fasta på den existentialistiska etik som Pym också avfärdar i vilken varje översättare enbart arbetar utifrån sitt eget samvete och sin egen övertygelse, oavsett om resultatet av detta arbete ligger i mänsklighetens intresse eller inte (ibid.).

Syftet med denna något okonventionella översättningsstrategi har varit att dels belysa särskilda översättningsproblem med avseende på hur språket röjer förekomsten av asymmetriska maktförhållanden, dels formulera frågeställningar av både översättningsvetenskapligt och litteraturvetenskapligt slag. För att uppnå båda dessa mål har i synnerhet två olika översättningsvetenskapliga angreppssätt använts, och båda dessa presenteras utförligt i avsnitten 5.2.1 (Främmandegörande) och 5.2.2 (Postkolonial översättning). Det övergripande syftet vad beträffar den valda översättningsstrategin diskuteras därefter mer ingående i avsnitt 5.3.

5.2.1 Främmandegörande

Begreppen främmandegörande och domesticerande översättning lanserades av Lawrence Venuti i syfte att utforma en etisk agenda (Paloposki, 2011: 40). De ligger till grund för de etiska val som en översättare gör i syfte att vidga målkulturens spännvidd i fråga om normer och värderingar samt de institutioner som underblåser och befäster dessa (Munday, 2012: 220). Enligt Venuti (2008: 20) är det ”främmande” i främmandegörande inte ett återgivande av en texts innersta väsen och dess egenvärde, utan en strategisk konstruktion vars värde är avhängigt de gällande normerna i målkulturen. En främmandegörande översättning ger visserligen uttryck åt det avvikande i en främmande text, men endast genom att upplösa de kulturella koder som råder i målspråket (ibid.). Enligt Venuti (2008) är den diametralt motsatta domesticerande strategin förhärskande inom anglosfären, och detsamma gäller utan tvekan även det svenska språkområdet. Att som översättare välja att använda en främmandegörande strategi är alltså att göra ett etiskt ställningstagande vilket inbegriper ett ifrågasättande av de normer som råder inom både målspråk och målkulturen i största allmänhet.

Den främmandegörande strategin har här använts i en strävan att frångå gängse översättningspraxis inom högprestigelitteraturen, och detta har gjorts av framförallt två skäl

som båda har med maktförhållanden att göra. För det första har ambitionen varit att ge läsaren en förnimmelse av det främmande, något som kan tolkas som ett slags metalingvistiskt försök att spegla berättelsens huvudmotiv. Detta har i måltexten åstadkommit genom skapandet av ett påtagligt motstånd i läsoplevelsen, något som främst beror på ett språkbruk som varken är idiomatiskt eller flytande. Istället för att låta sig kuvas med hänsyn till rådande normer i målkulturen och med minimal filtrering genom målspråket kan det främmande på detta sätt få komma till uttryck på ett mer ohämmat sätt. Enligt Steiner (1998: 413) kännetecknas dessutom en bra översättning av en olöst motsättning mellan det som är främmande och det som är bekant.

Det andra skälet till att en främmandegörande strategi har valts är att utgångspunkten har varit att utmana den ställning som ett originalverk i allmänhet åtnjuter. Venuti (2008) menar att översättaren kan synliggöras genom ett främmandegörande förhållningssätt och att detta leder till att översättningen inte längre uppfattas som original, vilket vanligtvis är fallet vid tillämpandet av en domesticerande strategi. Översättningen träder på detta sätt ut ur originalverkets skugga och den asymmetriska relationen texterna emellan jämnas ut.

I syfte att göra denna uppsats mer överskådlig har det varit nödvändigt att operationalisera begreppet främmandegörande översättning. Venuti har fått utstå hård kritik genom åren eftersom hans favoriserade strategi har ansetts vara motsägelsefull och hans terminologi vag (Paloposki, 2011: 41). Mot bakgrund av detta avses med främmandegörande här för enkelhetens skull dels en närmast orubblig trohet gentemot förlagans textuella struktur, dels tillämpandet av den tredje av de ”direkta” översättningsmetoder som Vinay och Darbelnet (2000: 85–88) har identifierat, nämligen ”ordagrann översättning”. Vinay och Darbelnets direkta metoder står i motsatsförhållande till deras ”indirekta” vilka i denna översättning har undvikits i möjligaste mån eftersom de kan anses vara av domesticerande natur. Såväl troheten mot textuell struktur som översättningsmetoden ”ordagrann översättning” problematiseras och diskuteras mer ingående i kapitel 6.

5.2.2 Postkolonial översättning

Venuti (2008: 20) ser främmandegörande översättning som en motkraft till den ”etnocentriska reducering” av källtexten till målkulturens värderingar som domesticering innebär. I likhet med detta synsätt är man inom det postkoloniala översättningsvetenskapliga fältet mycket väl medveten om den ojämlika maktbalansen som föreligger mellan dominerande och dominerad kultur (Munday, 2012: 218). Under arbetet med ifrågavarande översättning har utgångsläget hela tiden varit att skapa en måltext som tar hänsyn till denna asymmetri och som utövar ett ”etnoavvikande” (Venuti, 2008: 20) tryck på målkulturens värderingar och normer.

Inom ramen för denna uppsats har begreppet postkolonial översättning i praktiken inneburit en tillämpning av poststrukturalistiska tillvägagångssätt. Niranjana (1992: 171) menar att poststrukturalismens försök att avveckla Västerlandets hegemoni inifrån stämmer väl överens med postkolonialismens föresatser. För en postkolonial översättare handlar det därför om att dekonstruera alla slags narrativ som rör kolonialism, och att påvisa hur dessa är produkter av en överordnad imperialistisk diskurs (1992: 167). Detta innebär inte bara ett ifrågasättande av

västerländska tänkesätt och ett förkastande av en världsåskådning som bygger på västerländska värderingar och föreställningar (Munday, 2012: 204). Det kräver även en insikt om att det västerländska subjektet inte enbart skapas genom ett förtryck av det icke-västliga och avvikande, utan också i hög grad genom en marginalisering av sin egen avvikande identitet i förhållande till andra (Niranjana, 1992: 171). Ambitionen har således varit att göra berättarjaget till en person som är medveten om både koloniala strukturer och sin egen roll som västerländskt subjekt. Fokus har legat på att, tvärtemot Yanagiharas intentioner, normalisera och avexotifiera den främmande kulturen i berättarjagets³ västerländska ögon, inte minst genom att tona ned eller helt avlägsna värderande uttryck.

Postkolonial översättning bör enligt Niranjana (1992: 173) syfta till att producera måltexter som är både spekulativa, provisoriska och interventionistiska. Under arbetet med den aktuella översättningen har framförallt det sistnämnda utgjort en ledstjärna, och inspiration har därför hämtats från Sherry Simons feministiska översättningsprojekt. En feministisk översättare bör i första hand visa trohet mot själva skrivprojektet och texten, och bortse från såväl författare som läsare (Simon, 1996: 2). Härvidlag tillämpas en ideologiskt och politiskt färgad översättningsstrategi vilken medför substantiella ingrepp på källtexten, med avsikt att synliggöra orättvisor och förtryck och att i förlängningen förändra samhället till det bättre. Detta tillvägagångssätt har, i enlighet med Faircloughs tredje punkt i avsnitt 2.2 ovan, även tillämpats i arbetet med översättningen som diskuteras i denna uppsats.

I de fall då den postkoloniala och den främmandegörande strategin inte har varit förenliga har den postkoloniala strategin givits företräde. Det har varit helt nödvändigt att prioritera den postkoloniala strategin framför den främmandegörande på detta vis för att på ett tydligt och konsekvent sätt kunna belysa de företeelser som har med ojämlika maktförhållanden att göra.

5.3 Översättningens syfte

Tanken med översättningsarbetet i stort har först och främst varit att utifrån ett postkolonialt och sociolingvistiskt perspektiv belysa de sätt på vilka olika slags ojämlika maktförhållanden tar sig uttryck rent språkligt. Detta avhandlas utförligt i översättningskommentaren i kapitel 6 nedan. Översättarens ambition har dessutom varit att väcka frågor av såväl översättningsvetenskaplig som litteraturvetenskaplig karaktär. Som nämndes ovan är det Niranjanas övertygelse att alla narrativ som i någon form berör kolonialism som företeelse bör dekonstrueras. Med detta i åtanke kan man således fråga sig vilka konsekvenserna blir om man anlägger ett postkolonialt perspektiv på en översättning av en text i vilken det redan finns en inbyggd anti-kolonial kritik. Och på vilket sätt samverkar den postkoloniala strategin med den främmandegörande strategi som här har tillämpats? I vilken utsträckning påverkas narrativet som helhet av det valda tillvägagångssättet, och vad har det för inverkan på läsarens tolkning av berättarjaget och dennes framställning? Ett uttömmande svar på dessa frågor rymms inte inom denna uppsats omfång, men en ansats till syntes har ändå gjorts i avsnitt 7.1.

³ Notera att denna strategi ej har tillämpats vad gäller fotnoternas berättarjag.

6. Översättningskommentar

Med utgångspunkt från den valda strategin samt utifrån de teoretiska begrepp som presenterades överskådligt i kapitel 2 följer nedan en genomgång av några av de specifika problem som uppstod vid översättandet av källtexten. Hänvisningar till källtext och måltext görs enligt formatet: (KT/MT [sidnummer]:[radnummer]).

6.1 Problem vid översättningen

För att göra genomgången av de olika översättningsproblemen mer överskådlig har de delats in i fyra avsnitt: textuell struktur (6.1.1), ordagrann översättning (6.1.2), värderande uttryck (6.1.3), samt denotation och konnotation (6.1.4). För de två första avsnitten ligger tonvikten på problem som har med den främmandegörande strategin att göra, medan de två sista avsnitten följaktligen fokuserar mer på problem utifrån ett postkolonialt perspektiv, även om en viss överlappning förekommer.

6.1.1 Textuell struktur

Den textuella strukturen har att göra med en texts formella uppbyggnad och innefattar tre aspekter: lexikogrammatik, textbindning och komposition (Hellspong och Ledin, 1997: 112). I detta avsnitt redogörs för översättningsproblem kopplade till alla dessa områden. Lexikogrammatik rör här sådant som har med begreppet ordklass att göra, textbindning handlar på olika sätt om textens kohesion, och inom komposition ryms sådant som har med strukturella ingrepp av olika grad att göra.

När det kommer till lexikogrammatiska problem är det i synnerhet två olika slags fenomen som kräver en närmare analys, nämligen användningen av svenskans s.k. s-particip samt två fall i vilka engelskans presensparticip har ersatts med substantiv. Vad gäller det förstnämnda problemet har källtextens ”they seemed to spend their days simply playing” (KT 3:8) översatts till ”verkade de tillbringa sina dagar lekandes” (MT 3:7–8). En översättare med ett domesticerande förhållningssätt hade utan tvekan föredragit ”tycktes de leka dagarna i ända” eller motsvarande. Tanken med den aktuella lösningen, att översätta engelskans presensparticip med s-particip, har dock varit att, som Grünbaum (2010) uttrycker det, ”förena ett äldre svenskt talspråksdrag med ett inflytelserikt drag från engelskan”. Participformen med finalt -s understryker och intensifierar också själva verbhandlingen vilket fyller sin funktion i just detta fall eftersom berättaren försöker betona skillnaden mellan barnens och de vuxnas vardag och därigenom barnens underlägsna ställning i samhället. Barnens lekande förstärks även av att verbet på detta sätt placeras finalt i meningen.

Det andra problemet av lexikogrammatisk natur rör de sexuella handlingar som skildras i uttrycken ”his sodomizing of him” (KT 8:16–17) och ”was fellating him” (KT 9:20). Källtextens engelska presensparticip (eller första exemplets gerundium) förvandlas till

substantiv i måltexten av framförallt två skäl, av vilka det ena är helt och hållet främmandegörande. Svenskan saknar motsvarande verb och i en strävan att uppnå semantisk ekvivalens har det varit nödvändigt att ersätta participformerna med substantiv: ”sodomin” (MT 8:17–18) respektive ”utförde fellatio” (MT 9:21). I detta fall har det med andra ord varit oundvikligt att använda Vinay och Darbelnets indirekta metod ”transposition” (2000: 88). Det andra skälet har att göra med karaktärsskildringen. Genom att i måltexten använda substantiv som gränsar till källspråksinterferens, istället för att välja omskrivningar av olika slag, blir tonen mer teknisk och berättarperspektivet därmed mer objektivt. På detta sätt förstärks intrycket av berättarjagets bristande empati och tolerans mot våld, och det markerar också en kognitiv (och känslomässig) distans till de sexuella handlingar som utförs mot eller av barn.

Vad gäller aspekten textbindning finns det särskilt tre problem som är värda närmare granskning; dessa har dels att göra med referensbindningar och syftningsfel, dels med konnektivbindningar. I det stycke där berättaren skildrar hur jägarna återvänder med deras byte i form av en sängångare förekommer det i källtexten pronominalisering då ”the sloth” (KT 6:2) refereras till genom pronomenet ”it” (KT 6:4) upprepade gånger. Den främmandegörande strategin har fordrat bruket av det svenska pronomenet ”den” (MT 6:5) i dessa fall, men lässvårighetsgraden ökar genom detta tillvägagångssätt i och med att svenskan i allmänhet kräver tydligare referensbindning än engelskan (något som eventuellt skulle kunna bero på att svenskan jämfört med engelskan har fler genus att göra åtskillnad mellan). Motståndet i läsningen blir inte heller mindre av att orden ”pelt” (KT 6:1) och ”skin” (KT 6:5) båda har översatts till ”hud[en]” (MT 6:6), ett ord vars grammatiska genus är utrum, precis som ”sängångaren” (MT 6:2). Härigenom uppstår syftningsfel eftersom pronomenet ”den” kan referera såväl till ”sängångaren” som till ”huden”.

Ett annat exempel på syftningsfel står att finna i översättandet av källtextens ”one of the older men, whom I recognized from our arrival-day negotiations, who then went into the hut” (KT 8:24–25). I måltexten ersätts engelskans relativpronomen ”whom” och ”who” med subjunktionen ”som” enligt följande: ”en av de äldre männen, som jag kände igen från mötet på ankomstdagen, som sen gick in i huset” (MT 8:25–26). I källtexten är det uppenbart genom relativpronomenet ”who”, som endast används när det rör sig om människor (och djur i vissa fall), att det syftar tillbaka på en mänsklig individ, medan det svenska ”som” kan syfta både på ”de[n] äldre [männen]” samt ”ankomstdagen”. Med hjälp av sammanhanget är det inte svårt att förstå vilket subjekt som egentligen åsyftas, men motståndet i läsningen är något större i måltexten jämfört med källtexten.

Det som har åstadkommit genom hittills nämnda lösningar är ett slags hybriditet. Simon (2011: 50) menar att hybrida översättningar är sådana som tydligt aviserar att de är produkter av två skilda lingvistiska system och visar tecken på s.k. ”översättningseffekter”: dissonans, interferens, lexikal divergens, bristande kohesion, icke-konventionell syntax, samt ett slags ’svaghet’ eller ’avterritorialisering’ [min översättning]. Genom att på detta vis främmandegöra språket kan en postkolonial översättare föra läsaren öga mot öga med olikheternas realitet och därigenom ifrågasätta standardspråkets suveränitet (Bassnett och

Trivedi, 1999: 14). Fler exempel på hybridiserande drag diskuteras i avsnitten som följer nedan.

När det kommer till konnektivbindningar finns det en adversativ konjunktion i källtexten som helt har avlägsnats i måltexten i enlighet med den postkoloniala strategin. Efter att berättarjaget har bevittnat initiationsriten för första gången noterar han att pojkens ben är täckta med torkat blod. ”But otherwise he looked the same boy” (KT 8:32) är han dock snabb med att tillägga. Det ligger en värdering i den adversativa konjunktionen ”but” som signalerar att berättaren trots allt tycker att något olämpligt just har skett. I måltexten har denna konjunktion utelämnats helt för att berättaren ska framstå som mer tolerant och oberörd vad beträffar de rent fysiska påföljderna som initiationsriten har på den lilla pojken. Den kohesion som existerar i källtexten bryts därmed i måltexten. Detta i syfte att, utifrån ett postkolonialt perspektiv, förändra sättet på vilket berättarjaget framställer sig själv.

Till sist bör några översättningsproblem inom aspekten komposition belysas. För att på ett konsekvent sätt framställa berättaren som om han betraktade sin omvärld utifrån ett postkolonialt perspektiv har det varit berättigt att göra vissa drastiska och, rent översättningsetiskt, tvivelaktiga ingrepp i måltexten och därigenom frångå troheten mot den textuella strukturen. Till att börja med har jämförelser med berättarens hemland utelämnats fullständigt; när Perina berättar om hur han mest tyckte om att iakta barnen beskriver han dem som ”smaller than the children I had seen in America and [...] more handsome” (KT 2:25–26). Detta har helt sonika översatts till ”var korta till växten, och vackra” (MT 2:27). Vidare anser Perina att barnen ”were bolder than American children too” (KT 2:29–30); i måltexten har detta förkortats till ”var också djärva” (MT 2:30). Samtliga hänvisningar till Amerika har här strukits i ett försök att eliminera alla explicit uttryckta spår av en americentrisk föreställningsvärld. Denna strävan ligger också till grund för det utelämnande som återfinns i ”he had just made maku o’ana, or eight o’anas, which meant that he was around ten by the Western calendar” (KT 7:21–22). I måltexten nöjer sig berättaren med att konstatera att barnet hade uppnått en ålder av ”maku o’ana, eller åtta o’ana” (MT 7:22) utan att ställa U’ivuanernas sätt att räkna år i relation till det västerländska förfarandet.

Det finns ett par exempel i källtexten som vittnar om berättarjagets ytterst stereotypa världsåskådning, och även i dessa fall har det varit nödvändigt med påtagliga korrigeringar. För det första anser Perina att skälet till att kvinnorna på Ivu’ivu hade så mycket tid över om dagarna var att ”they weren’t wasting it doing things that women spend hours doing elsewhere in the world” (KT 4:6–7) och räknar upp några exempel. Jämförelsen med resten av världen har i måltexten utelämnats av nyss nämnda skäl och det aktuella exemplet har på svenska därför blivit ”de [...] slösade [inte] bort den på andra kvinnliga sysslor” (MT 4:6–7). Det går att hävda att denna lösning förstärker Perinas nedvärderande syn på kvinnor, vilket inte är en helt olycklig bieffekt i sammanhanget. För det andra ger Perina uttryck åt en essentialistisk hållning när han tillstår att han har ”always believed [...] that certain ethnic groups are predisposed to certain types of behavior” (KT 9:10). I enlighet med den postkoloniala strategin har detta översatts till ”innan vistelsen på ön hade jag alltid varit övertygad om att vissa etniska grupper var predisponerade för vissa typer av beteenden” (MT

9:11–12). Notera att användningen av preteritum ("var") istället för förlagans presens ("are") gör att Perina i måltexten talar om sin gamla och förlegade syn på omvärlden istället för om en som fortfarande råder.

Det sista exemplet som rör textens komposition har att göra med den redan nämnda scenen i vilken sängångaren blir ihjälslagen av jägarna på ett brutalt sätt. Perina nämner hur sängångaren gav ifrån sig läten "that seemed to bother no one but me" (KT 6:3–4). I ett försök att normalisera jägarnas tillvägagångssätt vid slakten av djuret har det i översättningen känts befogat att utelämna prepositionsfrasen "but me" i slutet, och motsvarande relativsats i måltexten blir därför "som inte tycktes besvära någon" (MT 6:4). Denna lösning får dessutom den oavsiktliga följden att skenheligheten som Perina ger uttryck åt i den här scenen går förlorad och att karaktären i ett avseende därmed framstår som mer endimensionell i måltexten jämfört med källtexten. Denna förlorade skenhelighet är samtidigt en konsekvens av samt betonas av lösningen på ett annat översättningsproblem som belyses nedan i avsnitt 6.1.3.

6.1.2 Ordagrann översättning

Ordagrann översättning innebär enligt Vinay och Darbelnets (2000: 86) taxonomi ett direkt överförande av en text på källspråket till en grammatiskt och idiomatiskt korrekt text på målspråket. Metoden är vanligast vid översättning mellan språk från samma familj och i synnerhet om språkområdena uppvisar flera kulturella likheter (ibid.). Eftersom just svenskan och engelskan tillhör samma familj och språkområdena har mycket gemensamt rent kulturellt, och givet att intentionen med föreliggande översättning har varit att skapa en, enligt Venutis (2008: 20) nomenklatur, "etnoavvikande" text, har det varit särskilt nödvändigt att i många fall bortse från Vinay och Darbelnets villkor att måltexten ska vara idiomatiskt korrekt. Nämnas bör även att begreppet ordagrann översättning för denna uppsats syften även inbegriper översättningsmetoden "direktlån" (Vinay och Darbelnet, 2000: 85).

Till att börja med finns det en mängd exempel i måltexten på enstaka ord som har översatts ytterst källtroget och därigenom förlänat måltexten ett hybridiserande drag. Adjektiv som "oupplysande" (MT 1:2), "talismanisk" (MT 7:33) och "antiklimatisk" (MT 9:8), samt verb som "dechiffrera" (MT 6:3) och substantiv som "permutationer" (MT 9:26) ger måltexten ett icke-idiomatiskt intryck, antingen genom att de normalt sett inte alls förekommer i standardspråket, eller genom att de används på ett sådant sätt att de skapar nya kollokationer som inte är vedertagna i det svenska språket. Berättarjaget nämner att han tidigare ansåg att "there were a few absolutes in the world" (KT 12:5); motsvarande sats i måltexten, "det fanns ett par saker som var absoluta i världen" (MT 12:11), använder adjektivet "absoluta" trots att ordet förmodligen i högre grad används som adverb i modern svenska och trots att en domesticerande översättare hellre hade valt "oinskränkta" eller liknande. Ytterligare ett fall i vilket adjektiv i måltexten uppvisar främmandegörande drag är "sömniga kysande ögon" (MT 6:25). De två attributiva adjektiven i denna nominalfras är en semantiskt ekvivalent och närmast ordagrann översättning av källtextens "sleep-squinted" (KT 6:25), helt i linje med

den främmandegörande strategin; en översättare med utgångspunkt i ett domesticerande förhållningssätt hade dock rimligtvis föredragit adjektivet ”sömndruckna”.

Källtexten är mot bakgrund av den kontext i vilken berättelsen utspelar sig relativt återhållsam med kulturspecifika företeelser, men ett exempel står att finna i de hänvisningar till den amerikanska måttenheten *foot* som görs på två olika ställen. Måttenheten förekommer till att börja med i det engelskspråkiga uttrycket ”a few feet away” (KT 4:15) som har översatts ordagrant till ”några få fot därifrån” (MT 4:14). Denna lösning är synnerligen icke-idiomatisk och skapar ett visst läsmotstånd i måltexten, trots att frasen innehåller såväl allitteration som assonans vilket i normala fall skulle gynna textens flyt. Måttenheten ”foot” (KT 3:6) har i främmandegörande syfte även översatts ordagrant när berättaren pratar om pojkmans spjut som är ”en och en halv fot” (MT 3:6) längre än dem själva.

När det gäller tillämpningen av översättningsmetoden direktlån finns det i måltexten både exempel på ord som har överförts från engelskan och på sådana som har lånats från det u’ivianska språket. Engelskans ”gargoyles” (KT 2:17) har behållits i måltexten eftersom vedertagna svenska översättningar i form av ”groteska figurer” eller ”vattenkastare” ger helt andra associationer än de som källtexten troligtvis avser att framkalla hos läsaren. Den bild som berättarjaget försöker förmedla är en där hans kollegor sitter som förstelnade, och har inget att göra med vare sig monster eller arkitektoniska element. Även det onomatopoetiska ”*whump*” (KT 3:1) har överförts precis som det står i källtexten; invändningen i detta fall skulle kunna vara att vokalen i ordet bör ”försvenskas” så att stavningen återger samma vokalljud på både käll- och målspråk. Den ursprungliga vokalen har dock behållits här i syfte att åstadkomma en hybridiserande dissonans.

Vad beträffar översättandet av ord av u’ivianskt ursprung skiljer sig förfarandet åt vid en jämförelse mellan brödtext och fotnoter. I enlighet med den främmandegörande strategin har dessa kulturspecifika referenser överförts direkt utan någon form av explicitgörande tillägg i brödtexten. Vidare har dessa ord i enlighet med den postkoloniala strategin inte böjts i plural vilket ibland är fallet i källtexten. Så står t.ex. ord som ”maku o’ana” (MT 7:22), ”vuaka” (MT 3:9), ”manama” (MT 3:31) i grundform. Tanken med detta tillvägagångssätt har varit att undvika en situation i vilken ett mindre språk införlivas i ett annat, mer dominant, språks grammatiska system. I kontrast till detta har de u’ivianska orden i måltextens fotnoter dels fått svenska pluraländelser, dels behållit sina explicitgörande tillägg: ”male’eer” (MT 3:20), ”uaka, säsongen med det ’stora regnet” (MT 5:11–12) och ”regngudinnan Pu’uaka” (MT 5:19). På detta sätt uppstår i måltexten en viss spänning mellan Perina och hans ideologiskt närstående vän Kubodera som inte alls finns i källtexten. Denna spänning förstärks sedan i och med lösningarna på de problem som diskuteras i avsnitt 6.1.3 och 6.1.4.

Nästa exempel handlar om hur ordagrann översättning kan åstadkomma intratextuell spänning på ett annorlunda sätt än i exemplet ovan, nämligen genom bristande koherens. I samband med initiationsritens upptakt skildrar Perina hur en av kvinnorna ”gently pushed” (KT 7:19) en liten pojke fram mot hövdingen. En ordagrann översättning renderar här i ”föste försiktigt” (MT 7:20). Två stycken senare talar Perina återigen om kvinnan som hade ”plucked” (KT 7:27) pojken från där han stod bakom henne. I källtexten används detta ord i överförd

bemärkelse, d.v.s. mer bildligt än bokstavligt, men i måltexten har detta översatts mer bokstavligt till ”ryckt” (MT 7:27). De båda verbhandlingar som skildras i detta exempel skiljer sig åt tillräckligt mycket för att framkalla starkt kontrasterande bilder hos läsaren och därigenom bristande koherens i måltexten.

De översättningsproblem som hittills har avhandlats i detta avsnitt har alla varit av lexikal karaktär, men det finns även problem på syntaktisk nivå och följande exempel visar ännu tydligare än det förra på ökat läsmotstånd. Berättaren hävdar att det som gjorde hans och hans kollegors ”upptäckt” så betydelsefull ”was that ours was of a group of people” (KT 1:26) som aldrig hade skådats tidigare. I måltexten blir motsvarande sats ”var att det var med ett folkslag” (MT 1:27). Ett domesticerande förfarande hade troligtvis föredragit en lösning i stil med ”var att det *handlade om* ett folkslag” för att undvika sex stycken enstaviga ord i rad, något som rent grafiskt försvårar läsningen. I källtexten fungerar dock satsen med åtta enstaviga ord i rad, dels eftersom ordet ”ours” här är starkt betonat i normal satsmelodi och på så sätt skapar andrum, dels eftersom tre av orden är obetonade i form av den korta prepositionen ”of” samt den obestämda artikeln ”a”.

6.1.3 Värderande uttryck

I detta avsnitt diskuteras de olika sätt på vilka värdeord har behandlats i översättningen. Hellspong och Ledin (1997: 170) hävdar att ”värdeord är socialt betydelsefulla inte bara genom sin direkta attitydpåverkan utan också genom att de kan visa på en värdegemenskap som redan finns mellan deltaga[re]” i en diskurs. Ofta är de värderande uttryckens huvudsakliga funktion just ”att bekräfta en samhörighet” (ibid.). Ett poststrukturalistiskt tillvägagångssätt med postkoloniala förtecken har i detta fall använts i syfte att istället konstruera en samhörighet mellan två skilda kulturer på de ställen i texten där denna inte står att finna. Den värdegemenskap, eller ideologiska samsyn, som råder mellan de två berättarjagen i brödtexten respektive fotnoterna påverkas dessutom i allra högsta grad av det faktum att den postkoloniala strategin enbart har applicerats på Perinas narrativ och inte på Kuboderas paratexter.

Den ideologiska samhörigheten mellan Perina och hans vän Kubodera framträder kanske allra tydligast när det rör sig om deras syn på barn och barnuppfostran. Den perverterade hållningen gentemot barn och sexualitet som finns hos båda har bevarats i måltexten, men när det gäller synen på barnuppfostran uppstår däremot en diskrepans. I källtexten tycker Perina att det är ”remarkable” (KT 3:3) att det råder en närmast total brist på uppsikt över barnen. I måltexten har detta värdeladdade adjektiv, som utifrån kontexten sannolikt är tänkt att tolkas negativt, förvandlats till en neutral verbhandling: ”jag lade [...] märke till” (MT 3:3). Notera dock att det engelska morfemet ”mark” här har behållits i enlighet med det källtexttrogna förhållningssätt som har diskuterats ovan. Perinas negativa värdering av det sätt på vilket invånarna på ön uppfostrar sina barn blir till ett objektiva konstaterande i måltexten; härigenom förstärks den intratextuella spänningen mellan de båda berättarjagen eftersom måltexten har behållit Kuboderas yttrande i vilket han ser det västerländska sättet att uppfostra barn på som ”mer traditionellt” (MT 3:22), och underförstått bättre, än det ivu’ivuanska.

I egenskap av läkare bryter Perina mot en, inom medicinsk diskurs, allmängiltig princip när det kommer till hans iakttagande av barnen på ön. Fairclough (2015: 87) menar att vårdpersonal markerar distans till patienten genom att använda en professionellt bedömande blick snarare än en estetiskt värderande. I vanliga fall känner sig vårdpersonal nödgade att bemöta en patient på ett nonchalant sätt, som vore hen ett tekniskt föremål, för att understryka att intresset för patientens kropp är av medicinsk och inte sexuell natur (2015: 86). Perinas värderande beskrivningar av barnen som ”vackra” (MT 2:27), och av deras fysiska utseende som ”fullända[t]” (MT 9:1) och ”charmigt” (MT 2:30) har behållits i måltexten för att inte eliminera Perinas patologiska natur från karaktärsskildringen. Däremot har värderande uttryck som ”odd” (KT 2:26), ”inappropriate” (KT 2:27) och ”messiness” (KT 2:28) tonats ned och neutraliserats genom lösningarna ”sällsamma” (MT 2:28), ”ofantliga” (MT 2:28) respektive ”sammansättningen” (MT 2:29) med ändamålet att skapa en ”samhörighet” enligt ovan.

I avsnitt 6.1.1 nämndes Perinas skenhelighet och hur detta drag i karaktären försvann genom utelämnandet av en kort prepositionsfras. Något som förstärker denna förändring i karaktärsskildringen är sätten på vilka de värderande uttryck som Perina använder sig av i återgivningen av jaktlagets återkomst har hanterats i måltexten. I källtexten nämner han först hur jägarna slår sengångaren med vad som tycks vara ”unnecessary avidity and force” (KT 5:33). I motsvarande fras i måltexten har det värderande inslaget omvandlats och Perina talar istället om en ”avsevärd iver och kraft” (MT 6:1). En stund senare berättar Perina om hur alla hade ”enjoyed beating the life out of it” (KT 6:4). Den tolkning av situationen som han här gör utifrån sin egen begreppsvärld och som signaleras genom det värderande ”enjoyed” har i översättningen blivit mer saklig: i måltexten beskriver Perina utan värdering hur alla hade ”slagit ihjäl” (MT 6:5) sengångaren.

I ett försök att fjärma amerikanen Perina från den västerländska och americentriska föreställningsvärld som han ger uttryck åt har vissa värderande uttryck som har med byns storlek att göra antingen omvandlats eller avlägsnats helt. Hans konstaterande att det rör sig om en ”microsociety” (KT 1:14) har i måltexten blivit till ett objektiva fastställande då han använder begreppet ”samhälle” (MT 1:14). I detta fall utelämnas förledet ”micro” som här signalerar att en ”macrosociety” (eller det omarkerade ”society”) bör ses som norm utifrån ett västerländskt perspektiv. Ännu större ingrepp av poststrukturalistisk natur har gjorts i det fall där berättarjaget talar om ”the smallness of the society” (KT 6:12). I måltexten reflekterar Perina inte kring samhällets ”litenhet” utan talar istället om ”samhällets beskaffenhet” (MT 6:12). När han sedan konstaterar att ”although it was small, it was not in any way incomplete” (KT 6:14) krävs en ännu radikalare lösning. Perinas bruk av det värderande ordet ”incomplete” sker här utifrån hans americentriska perspektiv; i måltexten har detta åtgärdats och han konstaterar istället på ett mer neutralt sätt att ”trots att invånarna var få fanns det en samhällelig mångsidighet” (MT 6:14).

Den del av källtexten i vilken samhörigheten, eller den ideologiska samsynen, mellan öbor och besökare ställs på sin spets är skildringen av initiationsriten i slutet. Med detta konstaterande i åtanke kan det vara lämpligt att här först definiera begreppet ideologi innan själva översättningsproblemen diskuteras. Mooney och Evans (2015: 16) menar att det finns

föreställningar som vi tar för givna, värderingar som vi tycker är naturliga och trossatser som vi anser helt självklara. Det är detta ”sunda förnuft”, detta till synes ”naturliga” och ”normala” sätt att både tänka och agera på som internaliseras till en s.k. ”dominant”, eller ”hegemonisk”, ideologi hos subjektet (ibid.). I källtexten råder det i samband med just initiationsriten en ideologisk samhörighet mellan invånarna på ön och Perina (men inte Esme); deras respektive hegemoniska ideologier harmonierar med varandra. Ändå finns det värderande uttryck i denna del av källtexten som vållar vissa översättningsproblem i ett postkolonialt hänseende och dessa diskuteras mer utförligt nedan.

När Norton beskriver det sköldpaddspansar som hänger ovanför elden i den hydda som är skådeplatsen för initiationsriten tycker han att det ser ”evil” ut (KT 7:31). I ett försök att neutralisera detta otvetydigt negativt laddade ord har det i måltexten översatts med ”mystiskt” (MT 7:32). Invändningen här skulle eventuellt kunna vara att denna lösning istället bidrar till ett exotifierande av kulturen på ön, men prioriteringen i detta fall har varit att förstärka den ideologiska samhörigheten mellan Perina och folket på ön i så stor utsträckning som möjligt. Att denna hållning leder till bieffekter som står i strid med andra aspekter av den postkoloniala strategin är givetvis olyckligt men samtidigt ofrånkomligt.

Vad Perina anser om initiationsriten framgår tydligt på flera håll i texten. Han behåller ett öppet sinne, och vill av kulturellrelativistiska (och patologiska) skäl inte sätta sig till doms över öns seder och bruk. I syfte att betona denna hållning har värderande uttryck som ”I had certainly found it a surprise” (KT 12:1–2) mildrats till ”jag överraskades något av den” (MT 12:7–8) och ”even a shock” (KT 12:2) har utelämnats helt. Den värdering som Perina gör genom uttrycket ”distasteful or shocking” (KT 11:12) har här bevarats i form av ”osmakliga eller chockerande” (MT 11:18) emedan Perina här talar utifrån sin kollega Esmes perspektiv och inte sitt eget. När Perina reflekterar över initiationsriten tillstår han att han blev ”shocked by the violence” (KT 8:12). Ordet ”shocked” har i måltexten tonats ned till ”inte beredd” (MT 8:13), men ”våld” (MT 8:13) har behållits i och med att berättaren i nästa stycke problematiserar och ifrågasätter sitt eget ordval.

Till sist kan nämnas ett problem som har att göra med den ideologiska divergens som råder mellan Esme och Perina. Esme blir upprörd när hon får höra om de sexuella övergreppen, men Perina försvarar dem och anser att det varken är fråga om misshandel eller våldtäkt. I källtexten säger han att pojken efteråt ”seemed completely fine” (KT 10:11) och använder alltså något oväntat en gardering genom ordet ”seemed”. Hellspong och Ledin (1997: 171) anser att ”garderingar är socialt intressanta, eftersom de hänger samman med makt. Den som är i underläge tenderar att använda garderingar som en försiktighetsstrategi som ger motparten mer handlingsutrymme”. I syfte att förstärka samhörigheten mellan Perina och invånarna på ön, och därigenom även åstadkomma en förskjutning i det asymmetriska maktförhållandet mellan Esme och Perina till den senares fördel, har garderingen utelämnats i måltexten till förmån för ”mådde alldeles utmärkt” (MT 10:14–15). Den ökade splittringen mellan Esme och Perina skapas således här på helt och hållet postkoloniala bevekelsegrunder.

6.1.4 Denotation och konnotation

Begreppen denotation och konnotation avser ett ords grundbetydelse respektive dess bibetydelser. ”Grundbetydelsen är det som avgränsar själva begreppet, medan bibetydelserna är olika associationer från den kärnan” (Hellspong och Ledin, 1997: 33). Ett ords grundbetydelsen står att finna i ordböcker, medan bibetydelserna bygger på ”de myter och allmänna föreställningar som vår kultur knyter till ett fenomen” (ibid.).

Västerländska kulturer översätter (och har översatt) icke-västerländska kulturer på ett sådant sätt att de senare förpassas in i en västerländsk begreppsvärld med avsikten att de västerländska kulturerna lättare ska kunna förstå och därmed också kunna relatera till de icke-västerländska (Lefevere, 1999: 77). I föreliggande översättning har ambitionen varit att, utifrån ett postkolonialt perspektiv, skärskåda denna västerländska begreppsvärld, identifiera de textuella tecken som vittnar om dess existens, samt föreslå ändringar i syfte att i så hög utsträckning som möjligt eliminera det koloniala och americentriska perspektiv som genomsyrar källtexten. Frågan som återstår är dock om en kultur A någonsin kan förstå en annan kultur B utifrån den senares egen föreställningsvärld, eller om B endast blir begriplig genom det klassificeringssystem som A använder sig av (Lefevere, 1999: 77). Häri ligger svårigheten som postkolonial översättare; det är fullt möjligt att dekonstruera A:s begreppsvärld, men en omtolkning av textuella uttryck kommer ofrånkomligen att ske utifrån det sätt på vilket A kategoriserar och klassificerar sin omvärld. Detta är en inneboende svaghet i språket som företeelse och ett faktum som dessvärre inte går att kringgå i en postkolonial översättning.

Lefevere (1999: 76) hävdar att både författare och översättare först och främst arbetar utifrån två sammanflätade mentala konstruktioner, vilka han benämner ”conceptual grid” och ”textual grid”. Båda dessa är ett resultat av den socialiseringsprocess som människor genomgår. ”Conceptual grid” har att göra med en förståelse för hur olika slags texter och uttryckssätt framkallar vissa förväntade reaktioner hos läsaren, samt att det måste råda samförstånd mellan författare och läsare rörande verklighetens beskaffenhet för att kommunikationen ska fungera (ibid.). ”Textual grid” handlar framförallt om vilka slags ämnen eller företeelser som är socialt acceptabla att skriva om i en given kultur (ibid.). I detta avsnitt diskuteras, med Lefeveres ”grids” i åtanke, översättningsproblem som har med begreppen denotation och konnotation att göra; i praktiken betyder detta att de ”allmänna föreställningar” som nämndes ovan här dekonstrueras i enlighet med den postkoloniala strategin.

I källtextens andra stycke blir de tre amerikanska forskarna inbjudna av ”the chief to explore the village and the villagers” (KT 1:5–6). Detta är förmodligen den enskilda mening i hela källtexten som bäst sammanfattar den förhärskande americentrismen och de ojämlika maktförhållandena som råder i berättelsen. Perina använder här ”the chief” som titel på byns ledare eftersom han ser honom som ”hövding” för en mindre ”tribe” (KT 1:7). Fairclough (2015: 75–76) menar att det inom en diskurs alltid finns personer i maktställning som kontrollerar och inskränker andra (maktlösa) deltagares möjligheter att verka inom den givna diskursen utifrån tre aspekter: ”innehåll”, ”relation” och ”roll”; i det aktuella fallet har Perina

genom sitt tilltal begränsat ledarens deltagande i diskursen åtminstone vad gäller relation och roll. Ledaren tillskrivs en roll som inskränker sig till makthavare för ett litet antal människor på en ö i Stilla havet, och genom denna reducering skapas en relation mellan amerikanen Perina och den ivu'ivuanska hövdingen som i hög grad är avhängig deras respektive geografiska tillhörighet, och som således präglas av ett asymmetriskt maktförhållande. Måltextens lösning på uttrycket "the chief" blir följaktligen "ledaren" (MT 1:5) då detta ord har en bredare konnotation jämfört med "hövding" och tjänar på så sätt till att jämna ut maktförhållandet något.

Granskar man ovanstående exempel utifrån den aspekt som Fairclough kallar "innehåll" faller det sig naturligt att fokusera på verbhandlingen "explore"; innehåll i en diskurs syftar nämligen på det som antingen sägs eller görs (Fairclough 2015: 76). Det faktum att Perina använder sig av verbet "explore" leder till att han i den aktuella diskursen tar på sig rollen som upptäcktsresande och forskare och därmed ser invånarna på ön som studieobjekt och inte som egna subjekt. Denna verbhandling har i måltexten ersatts med uttrycket "bekanta oss med" (MT 1:5–6) som istället för att föra tankarna till ett utforskande av vetenskapliga specimen snarare denoterar en ansträngning att lära känna invånarna som individer. Det finns flera exempel i källtexten på verbhandlingar av detta slag som av ovanstående skäl har översatts på ett liknande sätt, t.ex. "studied" (KT 1:14) som har förvandlats till "iakttagits" (MT 1:14), "explored" (KT 2:15) som har översatts till "lärde [...] känna" (MT 2:16–17) och "rediscovered" (KT 2:8) som har neutraliserats till "återbesökt" (MT 2:9).

Den sammansatta nominalfrasen "the village and the villagers" i slutet av exempelmeningen ovan kräver en närmare analys. Dessa båda substantiv har i just detta fall ersatts med "samhället och befolkningen" (MT 1:6) istället för en konventionell lösning i stil med "byn och byborna". Den senare lösningen har dock använts i motsvarande uttryck i fotnoterna för att på så sätt skapa en ökad ideologisk spänning mellan Perina och Kubodera. Både "samhälle" och "befolkning" är mer abstrakta begrepp än "by" och "bybor" vilket gör att Perina, jämfört med sin kollega, framstår som mer objektivt granskande och han avstår även från att klassificera storleken på invånarnas samhälle utifrån västerländska referensramar. Brödtextens lösningar konnoterar inte heller koloniala föreställningar om stamfolk och deras levnadsvillkor på det sätt som sker i fotnoterna. Ytterligare substantiv i både brödtext och fotnoter som har översatts på ett likartat sätt med samma motivering är t.ex. "tribe" (KT 1:7) som har översatts till "folket" (MT 1:7) och "huts" (KT 4:10) som dels har ersatts med "husen" (MT 9:27) eller "boningar" (MT 4:9) i Perinas narrativ, dels med "hyddor" (MT 5:12) i Kuboderas paratexter.

Slutligen förekommer det i källtexten flera exempel på det förhållningssätt som Niranjana skulle karaktärisera som en marginalisering av det västerländska subjektets avvikande identitet i förhållande till andra. När Perina talar om "a lost people" (KT 1:13–14), "primitive societies" (KT 3:6) eller "remote and backward civilizations" (KT 5:5) utgår han från ett utpräglat americentriskt synsätt genom vilket han betraktar andra kulturer som perifera entiteter i förhållande till det centrum som är Västerlandet. I måltexten har uttrycket "lost" tonats ned till "avskilt" (MT 1:13), medan andra tänkbara (och mer radikala) lösningar har

avfärdats i och med att Perina faktiskt problematiserar ”den vite mannens” användning av termen ”lost”. Vad gäller uttrycket ”remote” har det översatts till ”ensliga” (MT 5:4) eftersom denna lösning är mindre americentrisk än t.ex. ”avlägsna”. Ytterligare ett exempel på det västerländska subjektets bristande självinsikt och skrala förståelse för andra kulturer är förekomsten av ordet ”civilized” (KT 1:24) på två olika ställen i källtexten. Detta ord har ersatts med ”industrialiserade” (MT 1:24–25) och ”västerländska” (MT 2:9), två ord med helt avvikande denotation i förhållande såväl till varandra som till förlagan, i syfte att eliminera den kulturobjektivism som Perina ger uttryck åt i källtexten.

Begreppen ”primitive” och ”backward” i exemplen ovan har konnotationer som utifrån ett postkolonialt perspektiv är rent provocerande och här kommer Lefeveres insikt om författarens (och översättarens) ”grids” väl till pass. Yanagihara är givetvis medveten om att dessa ord inte bara är förlegade och nedsättande utan att de också inom hennes egen kultur är tabubelagda uttryck vilka bör undvikas i alla slags diskurser, och i synnerhet sådana som har med koloniala företeelser att göra. Det medvetna valet att ändå inkludera dessa ord är ett led i att skapa en trovärdig karaktärsskildring, men i och med att orden ger uttryck för en i allra högsta grad americentrisk och kolonial föreställningsvärld har det varit nödvändigt att ersätta dem med andra, mer neutrala, uttryck i måltexten. Lösningen för ”primitive” blir följaktligen ”ursprungliga” (MT 3:6) och för ”backward” har ”naturnära” (MT 5:5) föredragits framför andra tänkbara uttryck.

7. Sammanfattning

I detta examensarbete har ett utdrag ur Hanya Yanagiharas debutroman *The People in the Trees* analyserats och översatts från engelska till svenska utifrån ett postkolonialt och sociolingvistiskt perspektiv. Både källtextsanalys, översättning och översättningskommentar har utförts med utgångspunkt i framförallt Tejaswini Niranjanas poststrukturalistiska syn på översättning, och med hjälp av Norman Faircloughs version av begreppet kritisk diskursanalys. Med inspiration hämtad från Sherry Simons feministiska översättarprojekt har arbetet med översättningen präglats av ett såväl interventionistiskt som experimentellt förhållningssätt. Själva översättningen uppvisar tydliga drag av dels Niranjanas postkoloniala översättningsstrategi, dels den främmandegörande strategi som Lawrence Venutis förespråkar.

Det övergripande syftet med hela examensarbetet har varit att analysera och åskådliggöra de sätt på vilka olika slags asymmetriska maktrelationer kommer till uttryck rent språkligt. Genom att anlägga ett postkolonialt perspektiv på en skönlitterär text i vilken det redan förekommer en förtäckt anti-kolonial kritik har dessa ojämlika förhållanden kunnat belysas på ett synnerligen åskådligt sätt. I detta tillvägagångssätt ligger en förhoppning om att få läsaren av uppsatsen (inklusive översättning) att börja ifrågasätta sin egen begreppsvärld och de referensramar utifrån vilka hen konstruerar sin omvärld. Ambitionen med själva översättningsarbetet har dessutom varit att väcka (och i viss mån besvara) frågor av såväl

översättningsvetenskaplig som litteraturvetenskaplig karaktär. Några av de slutsatser som kan tänkas dras av innehållet i detta examensarbete diskuteras kortfattat i avsnittet nedan.

7.1 Slutsats

I utgångsläget är det inte alldeles självklart vilka konsekvenserna blir när man väljer att göra en postkolonial översättning av en text som redan bär spår av en anti-kolonial och kulturimperialistisk kritik. Inte heller är det alldeles säkert att det överhuvudtaget går att dra några väsentliga lärdomar av detta förfarande. Den experimentella arten av föreliggande översättningsarbete har av naturliga skäl därför framhållits i uppsatsen som ett slags vetenskapsmetodiskt förbehåll. Det som dock går att sluta sig till i just detta fall är att den postkoloniala analysen troligtvis har underlättats av källtextens speciella karaktär; Lefevre (1999: 79) menar att om man som författare verkligen söker exponera en karaktärs lastbarhet och oförstånd är det förmodligen narrativ som handlar om just upptäckter, skildrade i första person, som bäst tjänar dessa syften. Därför är det gissningsvis så att textens skarpa (om än implicita) kritik av koloniala förehavanden tillrättalägger många av de kulturimperialistiska mönster som i en okritisk text förmodligen skulle vara mer komplexa och svårare att reda ut.

När det gäller just karaktärsskildringen kan man i måltexten skönja en ideologisk dissonans hos Perina som i allra högsta grad påverkar hans trovärdighet som litterär figur. Genom tillämpningen av den radikala postkoloniala strategin har Perina förvandlats till en upplyst världsmedborgare och hans tolerans och öppenhet vad beträffar främmande kulturer har förstärkts, men denna nya fördomsfrihet rimmar ytterst illa med karaktärens misogyn drag. Däremot överensstämmer Perinas nya vidsynthet helt och hållet med hans källtextsjags kulturrelativistiska syn på de sexuella övergrepp som sker under initiationsriten. De olika karaktärsdragen blir alltför polariserade för att karaktären i läsarens ögon ska upplevas som vederhäftig betraktad utifrån rådande litterära konventioner. Konsekvensen av den postkoloniala översättningsstrategin vad avser karaktärsskildringen blir alltså en mångfacetterad huvudperson vars personlighetsdrag är så till den grad motsägelsefulla att han närmast tycks lida av dissociativ identitetsstörning.

Slutligen bör nämnas något om den dynamik som skapas genom valet att använda två distinkta (och i vissa fall motstridiga) översättningsstrategier. Man kan konstatera att den främmandegörande strategin i många fall åstadkommer en källspråksinterferens som ger läsaren associationer till en amerikansk, eller i vilket fall engelskspråkig, kontext; genom ett hybridiserande tillvägagångssätt uppstår således en situation i vilken det dominerande engelska språket utövar inflytande på det dominerade svenska språket vilket inte kan anses vara förenligt med den postkoloniala strategin, eller med postkoloniala föresatser överhuvudtaget. Den främmandegörande strategin med tillhörande direktlån och utelämnande av explicitgörande tillägg bidrar dessutom till att i viss bemärkelse exotifiera företeelser inom den ivu'ivuanska kulturen, något som också går stick i stäv med den postkoloniala strategin. Eftersom dessa två strategier synbarligen har en förmåga att verka kontraproduktivt med hänsyn till uppsatsens övergripande syfte visade det sig ibland nödvändigt att som översättare

premiera den postkoloniala strategin framför den främmandegörande för att alls kunna föra ett stringent resonemang arbetet igenom.

7.2 Översättarens slutord

Översättningar görs alltid inom vissa givna kulturella och ideologiska ramar, och är alltid produkter av den tid i vilken de skapas (Bassnett och Trivedi, 1999: 6). I ett historiskt perspektiv betraktades översättning länge som en rent estetisk verksamhet, samtidigt som ideologiska frågor inte togs i beaktning (ibid.). I denna kandidatuppsats har fokus däremot legat på just problem av ideologisk art. Genom att analysera såväl källtext som måltext utifrån ett postkolonialt och sociolingvistiskt perspektiv har de allmänna föreställningar som ligger till grund för individers och grupper ideologier samt deras inbördes maktförhållanden kunnat belysas och i viss mån dekonstrueras, om än endast på ett ytligt plan. Fairclough (2013: 68) anser att en medvetenhet om begreppet ideologi och en kritik av dess verkningar i förlängningen kan leda till positiva samhällsliga förändringar. Detta examensarbete har genomförts med Faircloughs synsätt som utgångspunkt, och förhoppningen är att läsaren efter att ha läst denna kandidatuppsats ska ha fått vissa insikter om sin egen idévärld, eller åtminstone varit tvungen att konfrontera densamma, och att detta i sin tur kan leda till ett ifrågasättande av läsarens egen "hegemoniska" ideologi och det egna "sunda förnuftet".

Referenslitteratur

Primärlitteratur

Yanagihara, Hanya. 2013. *The People in the Trees*. New York: Doubleday, 158–171.

Sekundärlitteratur

Bassnett, Susan och Trivedi, Harish (red.). 1999. *Post-colonial Translation: Theory and Practice*. London & New York: Routledge.

Benstock, Shari. 1983. At the Margin of Discourse: Footnotes in the Fictional Text. *PMLA* 98 (2): 204–225.

Fairclough, Norman. 2013. *Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language*. 2:a uppl. New York: Routledge.

Fairclough, Norman. 2015. *Language and Power*. 3:e uppl. New York: Routledge.

Grünbaum, Catharina. 2010. S-particip. *Språktidningen*. Februari.
<http://spraktidningen.se/artiklar/2010/02/s-particip> (2016-05-02).

Hallberg, Peter. 2014. *Litterär teori och stilistik*. 5:e uppl. Lund: Studentlitteratur.

Hayes, Timothy S. 2009. Colonialism in R.L. Stevenson's South Seas Fiction: "Child's Play" in the Pacific. *English Language in Transition 1880–1920* 52 (2): 160–181.

Hellspong, Lennart och Ledin, Per. 1997. *Vägar genom texten: Handbok i brukstextanalys*. Lund: Studentlitteratur.

Kitamura, Katie. 2014. The People in the Trees by Hanya Yanagihara – review. *The Guardian*. 10 januari. <http://www.theguardian.com/books/2014/jan/10/people-in-trees-hanya-yanagihara-review> (2016-04-09).

Lefevere, André. 1999. Composing the other. I: Susan Bassnett och Harish Trivedi (red.). *Post-colonial Translation: Theory and Practice*. London & New York: Routledge, 75–94.

McLeod, John. 2010. *Beginning Postcolonialism*. 2:a uppl. Manchester & New York: Manchester University Press.

Mooney, Annabelle och Evans, Betsy. 2015. *Language, Society & Power: An Introduction*. 4:e uppl. New York: Routledge.

- Munday, Jeremy. 2012. *Introducing Translation Studies: Theories and Applications*. 3:e uppl. London & New York: Routledge.
- Nazaryan, Alexander. 2015. Author Hanya Yanagihara's Not-So-Little-Life. *Newsweek*. 19 mars. <http://europe.newsweek.com/hanya-yanagihara-315023?rm=eu> (2016-04-08).
- Niranjana, Tejaswini. 1992. *Siting Translation: History, Post-Structuralism, and the Colonial Context*. Berkeley & Los Angeles: University of California Press.
- Paloposki, Outi. 2011. Domestication and foreignization. I: Yves Gambier och Luc Van Doorslaer (red.). *Handbook of Translation Studies: Volume 2*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 40–42.
- Peet, Richard. 2005. From Eurocentrism to Americentrism. *Antipode* 37 (5): 936–943.
- Pym, Anthony. 2012. *On Translator Ethics: Principles for Mediation Between Cultures*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Simon, Sherry. 1996. *Gender in Translation: Cultural Identity and the Politics of Transmission*. London & New York: Routledge.
- Simon, Sherry. 2011. Hybridity and translation. I: Yves Gambier och Luc Van Doorslaer (red.). *Handbook of Translation Studies: Volume 2*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 49–53.
- Steiner, George. 1998. *After Babel: Aspects of Language and Translation*. 3:e uppl. London, Oxford & New York: Oxford University Press.
- Venuti, Lawrence. 2008. *The Translator's Invisibility: A History of Translation*. London & New York: Routledge.
- Vinay, Jean-Paul och Darbelnet, Jean. 2000. A Methodology for Translation. I: Lawrence Venuti (red.). *The Translation Studies Reader*. London & New York: Routledge, 84–93.

Stockholms universitet
SE-106 91 Stockholm
Telefon: 08 – 16 20 00
www.su.se

**Stockholms
universitet**